

DIVERSITEIT IN DE PRAKTIJK

We willen en kunnen niet anders dan samenleven

In het vorige nummer van Brandpunt wierpen we al een theoretische blik op (super)diversiteit. In dit nummer zoeken we de praktijk op. We spraken met Mohamed El Oualkadi, secretaris bij LBC, verantwoordelijk voor de non-profitsector in regio Brussel-Halle-Vilvoorde. Hij is ook voorzitter van het regionaal open jeugdcentrum Mechelen, het ROJM, was tien jaar jeugdwerker en werkte op PRISMA, het provinciaal integratiecentrum in regio Antwerpen. Daar volgde hij een aantal thema's binnen onderwijs op, zoals de in-, door- en uitstroom in het secundair onderwijs. Wij peilden naar zijn visie op diversiteit.

Mohamed is sterk betrokken op diversiteit en engageert zich graag voor initiatieven die werken aan een mooiere samenleving. Hij volgt het onderwijs, vanuit zijn ervaring als schoolopbouwwerker en als ouder: 'Onderwijs is een van de belangrijkste hefboomen om te komen tot participatie en integratie. Het is de eerste speler als het gaat over integratie van kinderen in de samenleving.'

U hebt een jarenlange ervaring in het werken met diversiteit. Merkt u een evolutie in de benadering van diversiteit?

Het begrip 'diversiteit' is nog niet zo heel oud. Er is een evolutie in terminologie. Vroeger sprak men over gastarbeiders, dan migranten, vreemdelingen, dan allochtonen, nu meer en meer over 'moslims'. De diversiteit is heel sterk toegenomen van pakweg enkele nationaliteiten in de jaren '60 tot 140 verschillende vandaag en wordt zo alleen maar complexer. Daarbij kan diversiteit ook bestaan in geslacht, leeftijd en sociale klasse. Dat maakt dat we nu spreken over superdiversiteit.

In 1974 kwam er een migratiestop. De overheid was voorzien op de gastarbeiders die hier initieel enkele jaren kwamen werken en vervolgens zouden terugkeren, maar niet op de meerderheid die toch verkoos hier te blijven. In het kader van gezinshereniging kwam de familie over en gingen de kinderen ook hier naar school. Voor

deze arbeiders (vaak laaggeschoold of alfabeet) was het niet vanzelfsprekend en soms zelfs bedreigend om hun kinderen in een onderwijssysteem te integreren dat ze helemaal niet kenden.

EMPATHIE

Onderwijs is de plek bij uitstek waar diversiteit zichtbaar wordt. Volgens de theorie kan je ermee omgaan door te 'zoeken naar verbondenheid, werken aan vertrouwen, niet denken vanuit wij-zij'. Dat zijn mooie concepten, maar hoe doe je dat in de praktijk?

Ons onderwijs is nog altijd fundamenteel gefocust op het overbrengen van kennis, daar kom je vandaag de dag niet ver mee in de grootstedelijke scholen. Je kan als leraar zeggen: ik kom hier lesgeven, ik ben geen welzijnswerker of sociaal assistent. Gevolg is dat hij daardoor een groot deel van de klas verliest. Een leraar die eerst verbinding zoekt met zijn leerlingen, is niet alleen belangrijk voor allochtone leerlingen, maar voor ELKE leerling. Het leerproces kan enkel plaatsgrijpen als er een sterke band is tussen leraar en leerling, tussen de leerlingen onderling. Het negeren van die verbinding, daar zijn de kansarme en allochtone leerlingen het grootste slachtoffer van. Dit gaat veel verder dan 'kennis overdragen'. Je houdt rekening met de leerling als mens, met zijn leefwereld en de bagage die hij met zich meedraagt. Jongeren dagen je uit, zijn mondig, zijn kritisch en

willen meer weten in hun zoektocht naar zelfstandigheid. Het is een meerwaarde als je als leerkracht inzicht hebt in de achtergrond van de leerlingen en begrijpt wat er gebeurt, ook op straat. Het komt voor dat de straatcultuur binnendringt in de schoolcultuur. Wie een muur optrekt en geen kennis of begrip heeft van de realiteit van de leerlingen is geen goede leraar¹, dan stagneert het leerproces. Je bent een heel sterke leerkracht als je onderwijs en welzijn kan combineren. Leerlingen hebben meer nood aan leraren waar ze een goede band mee kunnen smeden, dan aan leraren die inhoudelijk en theoretisch sterk zijn.

En pas op, er zijn veel sterke leraren die deze boodschap goed hebben begrepen. Onderwijs is hard werken en ze geven het beste van zichzelf om vanuit een 'verbindende autoriteit' leerlingen aan het eind van het schooljaar met positief resultaat aan de eindmeet te krijgen.

In de jaren '50 heeft men het onderwijs al eens hervormd om in te spelen op de noden van de arbeidersklasse. We moeten loskomen van de vastgeroeste methodieken en strategieën en met de samenleving mee evolveren. Dit is vandaag een voorwaarde voor een gezonde samenleving, ook op school. Het onderwijs is de uitvinder

1 John Hattie 'Leren zichtbaar maken'

van het nieuwe denken. Empathie moet er zijn: de leraar en de school leren bekijken vanuit de ogen van de leerling. Dit vereist in de eerste plaats kennis van en voeling met de leefwereld van de jongere: de situatie begrijpen en de leerlingen willen kennen. Het blijft onbegrijpelijk dat sommige leerkrachten die een heel jaar voor een klas staan de achtergrond, thuissituatie, cultuur van die leerlingen niet kennen, niet op de hoogte zijn of er thuis plaats is voor huiswerk, begrip kunnen opbrengen dat er thuis geen PC is, niet weten of hun ouders Nederlands spreken of al dan niet werken. De leerkracht verwacht dat de leerlingen de les begrijpen, maar de leerlingen verwachten ook dat de leraar begrijpt wie zij zijn, wat hun situatie is.

Ook al heb je maar enkele moslimleerlingen in de klas, je plant tijdens of de dag na het Suikerfeest best geen toets. Hiermee geef je aan dat je beseft hoe belangrijk zo'n dag is voor een moslimleerling en versterk je de verbinding. Dit is een professionele leerkracht zijn.

Als een kind voor schooltijd iets meemaakt en die gevoelens niet kan delen, dan zit deze leerling op de schoolbanken in een andere wereld. Maar als je daar als leraar vijf minuten op ingaat, dan gaat een kind heel anders reageren en grijp je zijn aandacht met je lessen!

RESPECT (MOET JE VERDIENEN)

Er is een grote diversiteit in taal, die ook aanwezig is in onderwijs. Hoe pakken scholen dat aan?

In sommige scholen krijg je straf als je geen Nederlands spreekt. Dit vraagt om verzet. Voor een leerling is taal zijn cultuur, achtergrond, identiteit. En hij verwacht daar ook respect voor. Als je die taal reduceert tot iets wat verboden is op school, lijkt het dat er iets fout zit met die moedertaal. Met alle begrip dat een school alles in het werk wil stellen om anderstalige kinderen vlot Nederlands te laten leren, maar dat kan op andere, positieve manieren. Daarom is het superbelangrijk dat onderwijs goede afspraken maakt rond taal. Leer de leerlingen van het Nederlands te houden, daag

hen uit op een creatieve manier. Als je voor beide talen respect opbrengt, kan je aan de slag met meertaligheid.

Onderzoek toont aan dat hoe beter je je eigen taal beheerst, hoe gemakkelijker het is om een andere taal te leren. Daarom is het niet verstandig om te zeggen dat kinderen alleen Nederlands moeten praten op school. Kinderen straffen die onderling een andere taal spreken, is niet pedagogisch. Het ontkennen of verbieden van iemand zijn zijn om het zijn van de andere te vrijwaren, dat is altijd gevaarlijk.

.....

HET ONTKENNEN OF VERBIEDEN VAN IEMAND ZIJN ZIJN OM HET ZIJN VAN DE ANDERE TE VRIJWAREN, DAT IS ALTIJD GEVAARLIJK.

.....

De communicatie met ouders van allochtone leerlingen loopt soms moeilijk. Hoe breng je ouders en school dichter bij elkaar?

Communicatie is verbinding (willen) zoeken met ouders, vooral met ouders die de schoolcultuur niet kennen, geen of negatieve ervaringen hebben met onderwijs, de taal niet kennen... In mijn schooltijd kwamen leerkrachten al eens op huisbezoek, al was het om leerlingen te winnen. Die tijd is voorbij! En toch snakten ouders ernaar dat hun kinderen het goed doen op school, dat ze een diploma halen. De kunst van de school is een weg te vinden die het contact opent, vanaf de eerste periode van het schooljaar. Toon in vreedstijd interesse, laat blijken aan de ouders dat je als school het beste wilt voor hun kind, dat ze op jou kunnen rekenen. Dit geeft vertrouwen en maakt de weg open voor communicatie als het moeilijk gaat, als het gedrag op school te wensen over laat.

Soms kunnen kleine initiatieven een wereld van verschil betekenen voor ouders. Bijvoorbeeld een spaghetti-avond op school. Ik vind het vreemd dat een school met een heel diverse populatie niet denkt aan halalvlees. Moslimouders voelen zich daardoor uitgesloten. Dat is niet bewust, maar het gaat om het ontbreken van een reflex. Over diversiteit nadenken is niet altijd evident. Ouders en onderwijs zijn partners, moeten samen het parcours afleggen. Dit weet en voelt een leerling en versterkt zijn leermotivatie.

De school is de plaats bij uitstek waar leerlingen met diverse levensbeschouwelijke achtergrond elkaar ontmoeten. Hoe kan deze diversiteit een meerwaarde en verbindende factor worden?

Ik ben naar het katholiek onderwijs geweest, heb leren bidden. En dat was een meerwaarde om de christelijke medeleerlingen te begrijpen. Ik ga nog altijd mee naar de kerk om daar vrolijke en droevige momenten te delen met mijn vrienden en familie en heb er respect voor. Leerkrachten die de oefening in de omgekeerde richting maken, een moskee bezoeken, deelnemen aan geboorte- en huwelijks-

feesten, mee rouwen bij overlijden in de moslimgemeenschap, zullen met veel meer voeling een band creëren met moslimleerlingen.

De hele discussie rond de hoofddoeken in het onderwijs vind ik persoonlijk een heel trieste situatie: anderen verbieden of opleggen wat jij voor jezelf belangrijk vindt, getuigt van een gebrek aan respect en inleving. Als je de godsdienstsymbolen van de leerling problematiseert, verlies je het respect van de leerling. Je creëert een golf van weerstand. Hoe kan je dan in verbinding gaan? Ga je trouwens minder goed kunnen lesgeven omdat er leerlingen in de klas een hoofddoek dragen? Denken over diversiteit betekent dat je mee evolueert met het hele maatschappijbeeld.

Onlangs riep Lieven Boeve, topman van het VSKO, op tot meer moslimleraars voor de klas. Is diversiteit in het leraarskorps belangrijk om meer aandacht te hebben voor diversiteit op school?

De uitspraken van Lieve Boeve zijn zeer belangrijk. Hij gaat tegen de stroom in. Hij zegt dat moslimleerkrachten welkom zijn en stelt het hoofddoekenverbod in vraag: een heel duidelijk signaal, ook naar de ouders en kinderen. Dat is een belangrijke stap die door alle betrokkenen aan de orde moet worden gesteld. Dit vraagt naar een duidelijke en eerlijke visie op diversiteit in het hele onderwijslandschap.

Er moeten concrete maatregelen komen in overleg met alle onderwijsniveaus, samen met de allochtone gemeenschap en hun jongeren: Waar willen wij met onze leerlingen naartoe? De lerarenopleiding is mede een bepalende factor in het aansturen van toekomstige (allochtone) leerkrachten met een hart voor diversiteit. De leraar is een voorbeeldfiguur wiens houding ontzettend belangrijk is voor leerlingen. Maar moet je daarvoor een allochtone leerkracht zijn? Het is waarschijnlijk gemakkelijker, maar ook sommige autochtone leerkrachten bewijzen dat ze sterke autoriteiten zijn en in staat zijn tot positieve relaties met hun allochtone leerlingen.

.....

IN GAZA HEEFT ER AFGELOPEN ZOMER EEN ZWARE OORLOG GEWOED WAARBIJ HEEL VEEL KINDEREN OMGEKOMEN ZIJN. VEEL VAN DE KINDEREN HIER VOLGEN DAT NIEUWS, MAAR VOOR DIE SLACHTOFFERS IS ER NERGENS EEN MINUUT STILTE GEHOUDEN.

.....

Ook de omgeving moet overtuigd zijn van de meerwaarde van diversiteit. Vroeger stroomde 2.5% van de allochtone jongeren door naar het hoger onderwijs. Dat is bitter weinig. Vandaag gaan we richting 5%, maar dat is nog onvoldoende.

RADICALISERING

De recente terreurdreigingen raken ieder van ons. Hoe gaan scholen daar best mee om? Hoe brengen ze dit best ter sprake? Wat is de taak van de school of van de leraar?

Natuurlijk is afkeuring van radicalisering van belang. Niemand vindt dat goed. Maar er moet geïnvesteerd worden om radicalisering te voorkomen. Het is problematisch als men zegt: er is een aanslag in Parijs en NU moeten we er iets rond doen. Uiteraard moet er iets gedaan worden. Maar jaren niets doen en dan ineens wel omdat het dichtbij komt, is brandjes blussen. Als je in een klas met moslimkinderen één minuut stilte vraagt naar aanleiding van het gebeuren in Parijs, dan is dat zeker niet slecht, maar te laat. Je had jaren eerder moeten werken rond samenleven, veiligheid, je goed voelen in de samenleving, geweld en radicalisering.

In Gaza heeft er afgelopen zomer een zware oorlog gewoed waarbij heel veel kinderen omgekomen zijn. Veel van de kinderen hier volgen dat nieuws, maar voor die slachtoffers is er nergens een minuut stilte gehouden. Als je internationaal gaat, moet je ook consequent internationaal gaan. Kinderen denken vaak: als er westerse slachtoffers vallen, is het heel erg. Als het moslimslachtoffers zijn, is het niet erg. En die dualiteit voelen ze zeer goed aan.

Als er in de media over radicalisering gesproken wordt, is het heel vaak 'islamradicalisering'. Moslimleerlingen voelen zich geïsoleerd en weten maar al te goed dat het over hen gaat en dat zij zich moeten verantwoorden voor iets waar zij niets mee te maken hebben. Als leerlingen en leerkrachten regelmatig info uitwisselen over ieders godsdienst en cultuur, wordt het gesprek in tijden van 'Syriëstrijders' veel gemakkelijker omdat je elkaars over-

tuigingen beter kent en er meer vertrouwen is.

Wat als het dreigt fout te lopen: wat maakt jongeren vatbaar voor radicalisering? Hoe merk je de eerste tekenen van radicalisering bij leerlingen? Hoe reageer je als leraar en als school?

In Mechelen is er nog niemand vertrokken naar Syrië, dat is niet zomaar. Het jongeren centrum speelt daarin een belangrijke rol. Als de burgemeester van Vilvoorde aan ROJM vraagt om de methodiek ook in zijn stad toe te passen, is dat omwille van onze aanpak.

Wij werken in het jongeren centrum rond vier pijlers. De eerste pijler is van onderuit werken, vanuit de leefwereld van de jongeren. Niet vanuit vooropgestelde idealen van de volwassenen, maar vanuit de jongere zelf en van daaruit bruggen bouwen naar een betere samenleving. Basiswaarden zijn respect voor de jongere en luisterbereidheid. We vinden het heel belangrijk om verschillende culturen bij elkaar te brengen, jonge mensen te laten voelen dat ze er mogen zijn, zoals ze zijn. Met hun gebreken, met hun fouten en onzekerheden. We zijn een streng jeugdhuis, maar zijn er ook als ze ons nodig hebben. De tweede pijler is respect voor Islam en andere religies, met bijvoorbeeld aandacht voor halalvlees of het offerfeest. Wij proberen de jongeren zo veel mogelijk op een positieve manier in contact te brengen met de achtergrond van de anderen in onze groep. Derde pijler is antiracisme. Wij tolereren geen racisme, dat sluit mensen uit en ontnemt mensen kansen om iets te maken van hun leven. De vierde pijler is een integrale benadering. De jongere is niet alleen iemand die gebruik wil maken van het vrijetijdsaanbod, maar heeft ook een bagage. We zien de persoon in zijn totaliteit.

Maatschappelijk en politiek moet er dringend een duidelijke visie komen waarbij vertrokken wordt vanuit diversiteit en samenleven.

Ik werk in Brussel, niet ver van het superdiverse Molenbeek. Meer dan 25% van de jonge mensen is daar werkzoekend. Dat gaat zich vroeg of laat wreken.

Ook voor de vakbonden zou diversiteit een speerpunt moeten zijn. In Brussel proberen we heel hard werk te maken van de jongerenwerking en migrantenwerking in ACV, maar het resultaat kan beter. De politiek heeft hier een belangrijke verantwoordelijkheid.

Last but not least het onderwijs. Ook hier is het hoog tijd voor een brede maatschappelijke visie van alle betrokkenen, van kleuterjuf tot hoogleraar. Een paradigmashift: beseffen dat, vooral voor maatschappelijk kwetsbare jongeren de verbinding primeert op de kennis. 'De leraar opent de poort, de leerling kan binnenkomen.' Die poort openen, wil zeggen luisteren naar de noden en behoeften van jongeren, geduld met grensoverschrijdend gedrag en zoals Peter Adriaenssen het zo mooi zegt in zijn boek 'laat ze niet schieten, houd ook de moeilijk opvoedbare jongere op school en werk er mee!'

Als een leraar merkt dat jongeren vastzitten, hem uitdagen, tegendraads of agressief worden, kan hij hen negeren of straffen, ze wegduwen waardoor ze nog meer terugvallen op leeftijdsgenoten die hen niet de structuur kunnen bieden die je als volwassene wel kan bieden, die hen mischien op het verkeerde been zetten of hun twijfel of verzet aanwakkeren. Jongeren smeken dat leerkrachten (onbevooroordeeld) naar hen leren luisteren, door uitdagend gedrag heen leren kijken en op zoek gaan naar wat ze nodig hebben.